

## Araştırma Makalesi

# İstanbul'un İşgaline Sebîlürreşâd (Sırât-ı Müstakîm) Dergisinden Tepkiler

Esra Oğuzhan\*

(ORCID: 0000-0001-7603-0079)

Makale Gönderim Tarihi  
19.05.2024

Makale Kabul Tarihi  
16.07.2024

### Atf Bilgisi/Reference Information

**Chicago:** Oğuzhan, E., "İstanbul'un İşgaline Sebîlürreşâd (Sırât-ı Müstakîm) Dergisinden Tepkiler", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9/2 (Eylül 2024): 1343-1367.

**APA:** Oğuzhan, TE (2024). İstanbul'un İşgaline Sebîlürreşâd (Sırât-ı Müstakîm) Dergisinden Tepkiler. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (2), 1343-1367.

### Öz

İstanbul, tarih boyunca Roma, Bizans ve Osmanlı Devleti'ne başkentlik etmiş bir şehir olmuştur. İstanbul'un 30 Ekim 1453 tarihinde fethi sonrası İstanbul ve İstanbul Boğazı, yüzyıllar boyu Rusya, İngiltere ve Fransa başta olmak üzere büyük devletlerin mücadele konusu haline gelmiştir. Yeni kaynak ve sömürge elde etme mücadelesi ile güçlenmeyi amaçlayan XIX. yüzyıl başında Batılı devletlerin bu amaçlarını gerçekleştirmek üzere ittifak kurması ile I. Dünya Savaşı kapısı aralanmıştır. Bir taraftan İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya ve ABD diğer taraftan Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti ittifak kurduğu bu savaşta Osmanlı Devleti ve müttefikleri yenilgiye uğramıştır. Savaşın sonunda Osmanlı Devleti ile İtilaf devletleri arasında Mondros Ateşkes Antlaşması 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanmış ve adı geçen bu anlaşmanın 7. maddesinde Osmanlı Devleti'nin herhangi bir bölgesinde ortaya çıkacak bir

---

\* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Türkiye, [eyesilova@medipol.edu.tr](mailto:eyesilova@medipol.edu.tr).  
Assist. Prof. Dr., İstanbul Medipol University, Faculty of Communication, Department of Journalism, Turkey.

karışıklıkta işgal edilebileceği ifade edilmiştir. Antlaşmanın imzalanmasından hemen sonra 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'un tedbir amaçlı, 16 Mart 1920 tarihinde ise fiili işgali gerçekleşmiş 6 Ekim 1923 tarihine kadar İstanbul Fransa, İngiltere ve Yunanistan işgali altında kalmıştır. Söz konusu işgal, ulusal ve yabancı basında büyük yankı uyandırmıştır. Araştırmamızın amacı, Osmanlı Devleti'ne yaklaşık 500 sene başkentlik yapmış bir şehrin işgaline basının ağır sansür altında nasıl tepki verdiğini ortaya koymaktır. Bu amaçla çalışmamıza ulusal basında uzun yıllar söz sahibi olan, İstiklal Marşı şairi Mehmet Akif Ersoy'un da başarılarlığını yaptığı hem İstanbul hem Anadolu basınına temsil eden yayımı Sebîlürreşâd (Sırât-ı Müstakîm) konu olmuştur. Araştırmamızda Sebîlürreşad (Sırât-ı Müstakim) dergisinin ilgili yılları taranarak İstanbul işgali konulu makale, şiir ve haberler tespit edilerek içerik analizi yöntemi ile sonuç ortaya konmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Millî Mücadele, İstanbul, Sebîlürreşâd, Sırât-ı Müstakîm.

### **Reactions from Sebîlürreşâd (Sırât-ı Müstakîm) to Occupation of Istanbul**

#### **Abstract**

The first World War resulted in the defeat of Germany, Austria, Hungaria, Bulgaria and Ottoman Empire. At the end of the war treaty of Mondros was signed between Ottoman and Allien Powers on October 30, 1918 and it was stated in the 7th article of this treaty that the Ottoman Empire could be invaded in any place in the slightest turmoil. Immediately after signing of the treaty İstanbul was occupied on 13 November 1918 for precautionary purposes and on 16 March 1920 de facto occupation took place. Until 6 October 1923 İstanbul remained under the occupation of France, England, Italy and Greece. The occupation of Istanbul, the capital of Ottoman Empire and the center of caliphate represents Islamic World, arouse great repercussions in national and international press. Our study focused on Sebîlürreşâd which continued its press life for many years in İstanbul and Anatolia, and represented both İstanbul and Anatolian press was selected. Also Mehmet Akif Ersoy is national anthem of Türkiye and he contributed much as editorial writer of the journal. The aim of our research is to reveal how the press reacted under heavy censorship during the occupation of a city that was capital of Ottoman empire for about 500 years. For this purpose it is aimed to determine the Sebîlürreşâd reaction to the occupation, by researching the articles, poems and news published during the occupation within these years by content analysis.

**Keywords:** The Turkish War of Independence, İstanbul, Sebîlürreşâd , Sırât-ı Müstakîm.

## Giriş

I. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı ile İtilaf devletleri arasında 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalanmış anlaşma sonrasında hızla işgal faaliyetleri başlamıştır. İtilaf devletleri deniz, kara ve demiryolu ulaşımında önemli birimleri kontrol altına alarak askeri ve ticari anlamda güç kazanmıştır. İşgalin başlaması ile birlikte anlaşmanın şartlarını yerine getirmek ve karışıklığa sebep verebilecek yayınları durdurmak amacıyla haberleşme sistemi işgal kuvvetleri tarafından kontrol altına alınarak mektup, telgraf, telsiz gibi tüm iletişim araçları Sansür İdaresi'nin denetimine tabii tutulmuştur.<sup>1</sup>

20 Ocak 1919 tarihinde Babıali ile İtilaf Devletleri üyelerinden oluşan bir sansür komisyonu kurulmuştur.<sup>2</sup> Yapılan görüşme sonrası kabul edilen 7 maddelik kararname 9 Şubat 1919 tarihli Takvim-i Vekayi'de ilan edilerek yürürlüğe girmiştir.<sup>3</sup> Kararnamenin 1. maddesinde her türlü yayının ve basılı kağıdın askeri yönetim ya da mülkiye sansür kurulunun özel yazılı izni olmadan basılıp yayınlanması yasaklanmış; 2. maddede ise bu yasağa aykırı her türlü yayının önem derecesine ve niteliğine göre ceza alması kararlaştırılarak bu yasalara aykırı hareket edenlerin sıkıyönetim mahkemesinde yargılanmaları kabul edilmiştir.<sup>4</sup> Ayrıca bu kararnamenin yabancı uyruklu gazetecileri değil Osmanlı gazetecilerini kapsadığı da ifade edilmiştir.<sup>5</sup> Bu kararname sonrasında ittifak güçlerinin yaptığı haksız uygulamalara, baskılara yer veren, ulusal bağımsızlığı savunan basın yayım organları sansüre uğrayarak bunu yapan yazar, gazeteci ve sorumlu müdürler çeşitli cezalara çarptırılmıştır.

Bu dönemde birinin merkezi İstanbul ve diğerinin merkezi Ankara olan iki hükümet bulunmaktadır. Merkezi Ankara'da bulunan Ankara hükümeti Mustafa Kemal önderliğinde Millî Mücadele çalışmalarını yürütmüştür.<sup>6</sup> Bazı meclis üyelerinin tutuklanmasını protesto eden bir kararın kabulünden sonra 18 Mart 1920 tarihinde son kez tolandıktan sonra süresiz olarak tatil edilen İstanbul meclisi, 11 Nisan 1920 tarihinde

<sup>1</sup> Abdurrahman Bozkurt, *İtilaf Devletleri'nin İstanbul'da İşgal Yönetimi*, Ankara, 2020, s.8.

<sup>2</sup> Ali Karakaya, *İşgal Altında İstanbul*, İstanbul, 2016, s. 168.

<sup>3</sup> Nuri Güz, *Türkiye'de Basın ve İktidar İlişkileri 1920-1927*, Ankara, 1991, s. 10.

<sup>4</sup> Alpay Kabacalı, *Türkiye'de Basın Sansürü*, İstanbul, 1990, s. 102.

<sup>5</sup> Bilge Crisis, *İşgal Altında İstanbul*, İstanbul, 2020, s. 74.

<sup>6</sup> Nuri İnuğur, *Basın Yayın Tarihi*, İstanbul, 2005, s. 337.

padişah tarafından feshedilmiştir. Mustafa Kemal, 20 Mart 1920 tarihinde Ankara'da meclis için seçim çağrısı yaparak toplanmasını istemiştir.<sup>7</sup>

Dönemin basın faaliyetleri de Ankara ve İstanbul hükümetlerinin etkisi ile şekillenerek İstanbul hükümetini ve Ankara hükümetini destekleyen gazeteler yayımlanmıştır. Millî Müdafaa destekçisi olarak Anadolu'da 82 yayın yayımlanmıştır. Bunların arasında Ankara'da Hakimiyet-i Millîye ile Yenigün; Yeni Adana (Adana), Açıköz (Kastamonu), Babalık (Konya), Öğüt (Konya), İstikbal (Trabzon), Işık (Giresun), Albayrak (Erzurum) Millî Mücadele basınıni desteklemiştir.<sup>8</sup> Zor şartlar altında faaliyet gösteren Anadolu basını halka bilgi vermek maksadı ile ayrı bir mücadele içine girmiştir. Çoğu zaman başyazılarını Mustafa Kemal'in yazdığı Hakimiyet-i Millîye'nin zorluk ve sıkıntılarını gazetenin yazı kadrosunda yer almış Nizamettin Nazif şu şekilde ifade etmiştir:

"Ankara'nın başlangıçta sahip olduğu basın cihazı tek matbaa ve bu matbaanın çarkları kol kuvveti ile döndürülen baskı makinesinden ibaretti. Müteferrika'nın günlerini yeniden yaşıyor gibiydik. Hepsi birleştirilse rahat çalışacak hurufat düzeni kurulamayacak sekiz harf kasası, iki mürettip, bir çırak, bir makinist ile bir hamaldan oluşan teknisyen kadrosu...bütün bunları yazar kadrosu ile birlikte üç odalı yalınkat bir yapıya yerleştiren kurtuluş Ankara'sının gazete matbaası ortaya çıkıyordu" şeklinde dönemin zorluklarını yazmıştır.<sup>9</sup>

Döneme tanıklık eden Enver Benhan Şapolyo da dönemin zorluğunu;

"Millî mücadelede gazetecilik edenler çok yoksul bir hayat yaşadılar. Otel olmadığından Yahudi mahallesindeki pansiyonlarda kalıyorduk. Yazı yazacak masa olmadığından gaz sandıkları üstünde yazılarımızı yazardık. Yüzü koyun yere uzanır yazılırdı. Yataklarımızda yere serili idi. Yemeği de aşçı dükkanlarından yerdik. Bu sefaletle rağmen ümitli ve mutlu idik. Hayatımızdan hiçbirimizin şikâyeti yoktu. Işıklı günlerin geleceğine inancımız vardı..."<sup>10</sup>

<sup>7</sup> Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, İstanbul, 2015, s. 338-339.

<sup>8</sup> Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*. İstanbul, 2015, s. 115.

<sup>9</sup> Vedii Evsal, *Gazeteciler Cemiyeti ve 40 Yıl*. İstanbul, 1987, 40.

<sup>10</sup> Enver Benhan Şapolyo *Türk Gazeteciliği Tarihi Her Yönüyle Basın*, Ankara, 1969, 205.

Halkın desteğini sağlamak amacı ile basını etkili şekilde kullanan Mustafa Kemal, 6 Nisan 1920 tarihinde kurulan Anadolu Ajansı ve 7 Haziran 1920 tarihinde “Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi”<sup>11</sup> ile ulusal ve uluslararası iletişimde kontrolü sağlayarak Millî Mücadele’ye destek veren yayımların artmasını sağlamıştır.<sup>12</sup>

Anadolu basını sansür ve denetimden uzakta faaliyetlerini sürdürürken İstanbul basını ise işgal sebebi ile sansür altında yayın yapmıştır. Payitaht gazetesi başta olmak üzere diğer İstanbul gazeteleri 1921 tarihine kadar Kuvayı Millîye, Mustafa Kemal ve Millî Mücadele’den bahsetmemiş<sup>13</sup> I. ve II. İnönü zaferlerinin kazanılmasından sonra basının sesi çıkmaya başlamıştır.

Millî Mücadele’yi destekleyen diğer gazeteler ise; İleri, Tasviri Efkâr, Vakit, Akşam, İkdâm, Tercümanı Hakikat ve Tanin’dir. Kurtuluş Savaşı’nı eleştiren gazeteler ise Ali Kemal’in Peyam-ı Sabah, Refi Cevad Ulunay’ın Alemdar gazetesi, Refik Halid’in Aydede adlı mizah dergisidir. Bu yayınlarda Millî Mücadele öncüleri “sergerdeler”, “eşkiyalar” gibi sözlerle eleştirilmiştir. Ankara hükümeti 6 Mayıs 1920 tarihinde aldığı karar ile İstanbul ile her türlü haberleşmeye sansür koyarak İstanbul’dan gelecek resmî belge ve süreli yayınların geri gönderileceğini duyurmuştur. Kararnamenin uygulanması amacı ile 26 il ve ilçede sansür merkezleri kurulmuştur.<sup>14</sup> Bu karar ile Ankara hükümeti Millî Mücadele ruhunu zedeleyecek, halkı yanlış yönlendirecek, korku ve endişeye sürükleyerek her türlü yayının Anadolu’ya girmesi yasaklanmıştır.

İstanbul’un işgaline basından ilk tepkiler gelmeye başlamış ve Süleyman Nazif’in Hadisat gazetesinin 9 Şubat 1919 tarihli sayının ilk nüshasında kaleme aldığı yazısında Fransız General Franchet d’Esperey’in İstanbul’a girişinden duyduğu üzüntüyü şu şekilde anlatmıştır:

“Fransız generalinin dün şehrimize gelişi münasebetiyle bir kısım vatandaşlarımız tarafından icra olunan gösteri, Türk’ün ve İslam’ın kalbinde ve tarihinde sonsuza kadar kanayacak bir yara açtı. Aradan

<sup>11</sup> Kabacalı, a.g.e., s. 108.

<sup>12</sup> Koloğlu, a.g.e., s. 114.

<sup>13</sup> Yücel Özkaya, “Millî Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa’nın Basınla İlişkisi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1/3, (1985), s. 872.

<sup>14</sup> Karakaya, a.g.e., s. 139.

asırlar geçse ve bugünkü hüznün ve talihsizliğimiz şevk ve ikbale doğru değişse de yine bu acıyı hissedecek ve bu hüznün ve teessürü evlat ve torunlarımıza nesilden nesile ağılayacak bir miras terk edeceğiz.”<sup>15</sup>

İşgale tepki gösteren İstanbul basını zor şartlar altında faaliyet göstermiş halkı bilgilendirmek maksadı ile sansüre uğramadan yayın yapmaya gayret etmiştir. Ancak işgalin boyutunun artması ile İstanbul’da basın faaliyetlerine devam etmek giderek zorlaşmış ve gazeteciler de Anadolu’ya geçerek faaliyet göstermeye başlamıştır.

### **Sebilürreşâd Dergisi’nin Millî Mücadeleli Rolü**

II. Meşrutiyet’in ilanından 15 gün sonra 27 Ağustos 1908’de Sırat-ı Müstakim adıyla yayın hayatına başlayan Ebulula Mardin ve Eşref Edip tarafından kurulan derginin başyazarlığını Mehmed Akif Ersoy üstlenmiştir. Gazete “din, felsefe edebiyat, hukuk ve ulûmdan bahis haftalık gazetedir. Siyasyattan ve bilhassa gerek siyasi ve gerek ictimai ve medeni ahval ve Şuun-i İslamîyyeden bahseder” ibaresi ile haftalık olarak yayımlanmıştır. Dersaadet’de nüshası 5 Paraya, altı aylığı 25 kuruş, seneliği 65 kuruştan satılmıştır. Uzun yıllar yayın hayatına devam eden derginin yazar kadrosunda, İbrahim Alaaddin Gövsa<sup>16</sup>, Ahmet Ağaoğlu<sup>17</sup>,

<sup>15</sup> Mümin Yıldıztaş, *Kara Bir Gün*, Antikçağ’dan Günümüze İstanbul Tarihi C. II. İstanbul, 2015, s. 245.

<sup>16</sup> İbrahim Alaaddin Gövsa (1889-1949), Hukuk Fakültesi ve Fransa’da pedagoji okuyan yazar, edebiyat ve eğitim alanında eserler veren yazar Türk Meşhurları Ansiklopedisi, Talebe Lugatı, Resimli Yeni Lugat bilinen önemli eserlerin yazarıdır.” TDV İslam Ansiklopedisi, C 14. İstanbul, 1994, s. 158-160.

<sup>17</sup> “Ahmet Ağaoğlu (1869-1939), Paris’te Tarih ve Filoloji eğitimi alan yazar özellikle Rus Müslümanlarının haklarını konu alan yazılarını Kaspiy, Şarki Rus, Hayat gazetelerinde yayımlayan yazar, İrşad ve Terakki gazetelerini çıkarmıştır.” TDV İslam Ansiklopedisi, C 1. İstanbul, 1988, s. 464-466.

Mithat Cemal Kuntay<sup>18</sup>, Ahmet Cevdet<sup>19</sup>, Süleyman Nazif<sup>20</sup>, Ebulula Mardin<sup>21</sup> gibi dönemin önemli isimleri yer almıştır. Matbaa-i Amire'de basılan gazetenin ilk nüshasında gazetenin başyazarı Mehmet Akif Ersoy'un Safahat-ı Hayat'tan "Fatih Camii" isimli şiiri, sahibi Eşref Edip'in "Mevaiz" başlıklı makalesi yer almıştır.<sup>22</sup>

II. Meşrutiyet, I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele, Cumhuriyet'in ilanı sonrası basılmaya devam eden dergi, içinde bulunduğu dönemin siyasi, ekonomik, sosyal olaylarını sayfalarına taşımıştır. Hilafetin kaldırılması başta olmak üzere devrimlere yönelik eleştirileri sebebi ile Takrir-i Sükûn Kanunu gereği 5 Mart 1925 tarihinde 641. sayısı ile yayımını sonlandırılan dergi, uzun bir aradan sonra çok partili dönemde 1948 - 1966 yıllarında gazetenin sahibi Eşref Edip tarafından tekrar faaliyete geçirilerek 362 sayı daha çıkarılmıştır.<sup>23</sup>

Sebülürreşâd Kurtuluş Savaşı'na destek vermekten kaçınmayarak farklı illerde basılarak desteğini sürdürmüştür. Mehmed Akif Bey'in halka bilgi vermek, Millî Mücadele'ye destek olmalarını sağlamak üzere Anadolu'ya geçmesi üzerine dergi sırası ile Kastamonu'da, Ankara'da ve Kayseri'de çıkmıştır. Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanması ve milletvekili olarak bulunduğu I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin

<sup>18</sup> "Mithat Cemal Kuntay (1885-1956), Türkiye'nin ilk hukuk doktoru olan yazar aynı zamanda şiir, edebiyat, tiyatro, antoloji ile ilgilenmiş eserler vermiştir. Tercüman-ı Hakikat, Resimli Kitap, Harp Mecmuası'nda Millî Mücadele konulu yazılar yazmıştır." TDV İslam Ansiklopedisi, C 26. İstanbul, s. 379-380.

<sup>19</sup> "Ahmet Cevdet (1862-1935) Mülkiye ve Hukuk Fakültesi'nden mezun olan yazar, Tercüman-ı Hakikat, Takvim-i Vekayi gazetelerinde yazılar kaleme almış ve basın tarihinde önemli yere sahip İkdâm (1894) gazetesini yayımlamıştır." TDV İslam Ansiklopedisi, C 2. İstanbul, s. 55-56.

<sup>20</sup> "Süleyman Nazif (1869-1927), Diyarbakır Rüşdiyesi'ni tamamlayan ve birçok edebi eser kaleme alan yazar, Hadisat gazetesini çıkaran Meşveret, Servet-i Fünun, Yeni Tasvir-i Efkâr gazetelerinde yazılar kaleme almıştır." TDV İslam Ansiklopedisi, C 38. İstanbul, s. 92-94.

<sup>21</sup> "Ebül'ulâ Mardin (1881-1957), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra idari görevlerin yanında hukuk dersleri vermiştir. Sebülürreşâd'da hukuk yazıları kaleme alan yazarın "İlmiyye Salnamesi", "Medeni Hukuk Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa", "Huzur Dersleri" isimli başta olmak üzere hukuk alanında çok sayıda ders kitabına imza atmıştır." Ebül'ulâ Mardin, TDV İslam Ansiklopedisi, C 10. İstanbul, 1994, s. 363-364.

<sup>22</sup> Sebülürreşâd, No:1, 27 Ağustos 1908, s. 1-6.

<sup>23</sup> Adem Efe, *Sebülürreşâd*, Cilt 36. İstanbul, 2019, s. 253.

faaliyetlerini tamamlaması üzerine Mehmet Akif Ersoy gazetesinin sahibi Eşref Edip ile birlikte İstanbul'a dönerek gazetesinin 16 Mayıs 1923 tarihli 528-529. sayısını<sup>24</sup> İstanbul'da çıkarmıştır.

Derginin başyazarı Mehmet Akif Bey, işgalin sona ermesi için tüm gücü ile çalışmış, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde verdiği vaazları bastırarak halka dağıttığı gibi Sebîlürreşâd dergisinde de yayımlamıştır<sup>25</sup>. Örneğin; Mehmet Akif Bey 23 Ocak 1920'de Balıkesir Zağnos Paşa Camii'nde halkı mücadeleye çağırdığı konuşma metni İzmir'e Doğru (Balıkesir) gazetesinde ve İstanbul'un işgal yıllarında Sebîlürreşâd'da yine Mehmet Akif Ersoy'un Kastamonu Nasrullah Camii'de yaptığı konuşmalar Sebîlürreşâd ve Açıksöz (Kastamonu) gazetelerinde yayımlanmıştır.

Mustafa Kemal tarafından Ankara'ya davet edilen gazetesinin sahibi Eşref Edip ve başyazarı Mehmet Akif Bey burada yayın hayatına devam etmiştir. Bu dönemde İstiklal Marşı Ankara'da yazılarak ilk kez 17 Şubat 1921 tarihinde Sebîlürreşâd dergisinde yayımlanmıştır. İşgal kuvvetlerinin Ankara'ya ilerlemesi sebebi ile derginin 24 Temmuz 1921 tarihli nüshası Kayseri'de<sup>26</sup> yayımlanmış ve alınan zaferler neticesinde yaklaşık üç sene sonra 16 Mayıs 1923 itibari ile dergi İstanbul'da yayın hayatına tekrar devam etmiştir.

Millî Mücadele'ye destek veren dergi İstanbul'un işgaline de tepki göstermiştir. İstanbul'un kültürel ve tarihsel öneminden bahsedildiği makalelerinde özellikle halifeliğin temsilcisi olan bir devletin başkenti olması gerekçe gösterilerek sert şekilde tepki verilmiştir. Bağımsızlığın sağlanması, hilafetin korunması<sup>27</sup> ülke idaresinin yabancı devletlere bırakılmaması, manda yönetimi talebine yönelik eleştiriler, Osmanlı'nın geleceği, İstanbul'un ve İzmir'in işgali başta olmak üzere Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan tüm gelişmeleri gazetede okuyucularına izah

<sup>24</sup> Efe, a.g.e., s. 252.

<sup>25</sup> Yaşar Semiz ve Osman Akandere, "Millî Mücadele'de Mehmet Akif Ersoy Bey'in faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 8 /54, (2002), s. 903.

<sup>26</sup> Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Akif Ersoy*, İstanbul, 2013, s. 11.

<sup>27</sup> Mustafa Budak, *Millî mücadele döneminde Türkiye barışına ilişkin Sebîlürreşâd dergisi ve Mehmet Akif'in görüşleri*, (Ed. Arzu Terzi- Sinem Serin) Kabulünün 100. Yılında İstiklal Marşı ve Mehmet Akif, İstanbul, 2022, s. 350.



etmiştir. Gazetede Mondros Mütarekesi'nin maddeleri de yayımlanarak halkın savaş sonrası içinde bulunduğu durum paylaşılmıştır.<sup>28</sup>

Sebîlürreşâd dergisinde I. Dünya Savaşı'nı kaybetmenin üzüntüsü paylaşılarak neden bu savaşa girildiği sorgulanmıştır. İstanbul işgaline farklı açılardan konuya yaklaşılarak tepkisini ortaya koymuştur. İşgalin gerçekleşmesi ve işgal sürecinde yaşananların Sebîlürreşâd dergisine nasıl yansıdığını şu başlıklar çerçevesinde toplamak mümkündür:

### İngiliz Siyasetine Eleştiriler

I. Dünya Savaşı sonrası Venizelos yönetimindeki Yunanistan 'Megali İdea' adı ile bilinen planlarını gerçekleştirme fırsatı bulmuş ve İtilaf devletleri de Yunanistan'ı maddi ve askeri yardımlarla desteklemiştir. Bu süreçte Yunanistan; İzmir, Bursa, Balıkesir, Edirne gibi Batı ve Ege illerini işgal etmiştir. Yunanistan'ın işgal haberlerine yazılarında yer veren Sebîlürreşâd bu teşebbüsü gündeme taşımıştır. Mehmet Akif Ersoy Nasrullah Camii'de yaptığı konuşmada Yunan işgalini ve İngiliz siyasetini eleştirmiştir:

"...neden İngilizler İstanbul'u doğrudan doğruya kendisine almasın da Yunanlılara versin? İngilizlerin bu kadar büyümesi müttefiklerinin işine gelmiyor. Binaelayh payitahtımızı da alacak olursa araları büsbütün açılacak. Ancak hem Rumeli'yi hem Aydın vilayetini elinde tutabilmek için Yunanlılar kuvvetli bir donanmaya muhtaçtır. Bunu ise çaresiz İngilizlerden tedarik edecek. İstanbul'un Yunan elinde bulunması demek daima donanmasına muhtaç olduğu İngiliz'in elinde bulunmak demektir..."<sup>29</sup>

İstanbul'un işgalinde İngiltere'nin, müttefikleri ile sorun yaşamamak ve dikkatleri üstüne çekmemek için Yunanistan'a destek vererek işgalin gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Sebîlürreşâd, Yunanistan'ın tek başına bu işgali yapamayacağını arkasında İngiltere'nin olduğunu ancak başarılı olamayacağını şu şekilde aktarmıştır:

"...herkes biliyor ki Yunanistan'ın İstanbul işgaline kalkışması, böyle kendi başından büyük bir sergüzeşte İngiltere'nin onayını almadan yapması mümkün değildir, pekala anlaşılıyor ki İngiltere bu teşebbüsünde de Yunanistan'a yardım etmek istiyor. Fakat ne İngiltere

<sup>28</sup>"Mütareke", *Sebîlürreşâd*, 20 Eylül 1918, s. 232.

<sup>29</sup> Mehmet Akif Ersoy, "Nasrullah Kürsüsü'nde", *Sebîlürreşâd*, 25 Nisan 1920, s. 271.

ne Yunanistan peşinde koştukları bu maceranın gerçekleşmesine muvaffak olamayacaktır. İstanbul asırlarca zamandan beri tüm İslam alemi için bir makar-ı hilafet (Osmanlı başkenti ve İslam halifesinin bulunduğu şehir) olarak tanınmış ve vaziyeti coğrafiye ve iktisadiyyesinin ehemmiyetinden başka Müslümanlık nokta-i nazarından büyük bir önem kazanmıştır. Yeryüzündeki Müslümanların Yunanistan'ın bu tecavüzüne karşı sessiz kalamayacaklarını belirtmeye gerek bile yoktur.”<sup>30</sup>

Sebülürreşâd, işgalin gerçekleşmesinde İngiltere'nin büyük rol oynadığını ancak Yunanistan ve İngiltere'nin girişimlerinin başarılı olamayacağını, İslam aleminin başkentin işgaline asla izin vermeyeceğini ifade edilmiştir.

### **İstanbul'un Başkent Olarak İslam Alemini Temsili**

Avrupa devletlerinin gözünün yüzyıllardır İstanbul üzerinde olduğu ve bu sebeple işgale Batı'nın istekli olduğu ancak bu girişimlerin sonuçsuz kalacağı Seyyid Ali Emir Hazretleri tarafından, dergide geçmişte yaşanan benzer bir örnek üzerinden dile getirilmiştir. Times dergisinin, 7 Ocak 1920 tarihli makalesine cevap olarak Seyyid Emir Ali tarafından kaleme alınan yazıda İstanbul'un Avrupalı devletler tarafından paylaşılma amacı şu sözlerle sorgulanmaktadır:

“... diyorsunuz ki İstanbul Türklerin elinde kaldığı müddet Avrupa cemiyeti için bir ihtilal kaynağı oldu. Bu ihtilal, Avrupa devletlerinin İstanbul'u almak uğruna rekabetkarane ihtiraslarından doğmuyor muydu? Gösterdiğiniz tarz-ı hallin bu ihtilâli nihayet yok edemeyeceğini de beyan eylerim. Çünkü bu tarz bir düzenleme neticesinde tehlike noktası Avrupa'dan şarka intikal edecektir. Daha sonra milletlerarası denetim her nerede tecrübe edilmişse bir fayda verdi mi? Bunu ispat için Tanca'yı (Fas'ta bir şehir) gösteririm.”<sup>31</sup>

Bu ifade ile Fas'ın Tanca şehri ile İstanbul arasında benzerlik kurularak, önemli ticaret ve turistik bir şehir olan Tanca'nın 1956 senesinde bağımsızlığını kazandığı ifade edilmiştir. Seyyid Ali Emir bu makalesi ile İstanbul'un da Tanca gibi sonunda Türk şehri olarak kalacağını aktarmıştır.

<sup>30</sup> “Yunan'ın İstanbul'u işgali”, *Sebülürreşad*, 17 Ağustos 1922, s. 230.

<sup>31</sup> “Emir”, *Sebülürreşad*, 1920, s. 175-176.

Boğazlar ve İstanbul'un paylaşımı Batı ülkeleri arasında uzun tartışmalara sebep olmuştur. Sebîlürreşâd, Boğazlar'ın işgal kuvvetlerinin eline geçmesiyle İstanbul'un hilafetin merkezi olmasının bir anlam ifade etmeyeceğini belirtmiştir: Her yerden kuşatılan hilafetin merkezi İstanbul'un İslam alemini temsil etmekte özgür olamayacağını şu satırlarla ifade etmiştir:

"...kayıtsız şartsız Boğazlar'ın umuma açık olması veya Düvel-i İtilafîyye'nin hakimiyetleri altında bulunduğu halde İstanbul'un merkez-i hilafet olarak devamı, kıra atılmış kilitsiz veya anahtarı, kendisinden korkulan bir adamın sahipliğinde bulunan bir kasa içerisinde değerli bir cevher gibidir. Acaba bu surette muhafaza edilen cevher sahibi onun gizliliğinden emin olabilir mi? İsteddiği zaman cevherinden istifade etmesi mümkün olur mu? Söz konusu cevherin ziyanından korkmaz mı? Bittabi cevap "hayır" dır. Başı vücuttan ayırmak idamdır..."<sup>32</sup> Makalenin kalan 47 satırı sansür heyeti tarafından çıkarılmıştır.

Millî Mücadele liderlerini etkisiz hale getirmek ve İngiltere'nin taleplerini gerçekleştirmek üzere Damat Ferit Paşa 5 Nisan 1920'de yeniden sadrazamlığa getirilmiştir. Bu süreçte Kuvayı Millîye yanlıları Şeyhülislam tarafından vatan haini olarak ilan edilmiş, Meclis-i Mebusan feshedilmiştir. Mehmet Akif Bey'in vaazları dışında Şükrü Bey bu konuları dile getiren ve halkı cihada çağırın konuşması dergide yayımlanmıştır:

"... Hülâsa İstanbul işgal ediliyor. Makam-ı hilâfet esir ediliyor, Meclis-i Millî dağıtılıyor, münevverler uzaklaştırılıyor ve İngiliz uşaklarından mürekkebe bir Ferid Paşa kabinesi tekrar işleri eline alıyor!.. Ey cemâat-i müslimîn!.. Biliyorum ki tasvîr ettiğim hâlden müteessir oldunuz, fakat müteessir olmak, ağlamak fayda vermez... Haydi cihâda!"<sup>33</sup>

İstanbul'un işgaline Anadolu basını da tepkisiz kalmamıştır. Millî Mücadeleyi destekleyen Açık Söz (Kastamonu) başkentin işgali ile İslam aleminin kahrolduğu ancak üzülmünün fayda etmeyeceği hep birlikte hareket ederek bağımsızlığın elde edebileceğini vurgulanmıştır. Sebîlürreşâd halkı aydınlatmak amacıyla diğer gazetelerden de benzer tepkileri sütunlarına taşıyarak ortak kamuoyu oluşturulduğunu halka bildirmiştir:

<sup>32</sup> "Boğazlırsız İstanbul Makarrı Hilafet Olamaz", *Sebîlürreşâd*, 26 Şubat 1920, s. 216.

<sup>33</sup> Ali Şükrü, Anadolu'nun büyük ve mukaddes cihadi, *Sebîlürreşâd*, 24 Eylül 1921, s. 256.

“Milyonlarca İslam, şimdiye kadar İstanbul’u mukaddes bir şehir olarak tanıyor; çünkü, orası Halife’nin yeridir, İslâm Peygamberi’nin vekilinin oturduğu yerdir. Şimdiye kadar milyonlarca Türk, İstanbul’u seviyor, yüceltiyor; çünkü orası Türk hakanının, Türk padişahının saltanat merkezidir. Bütün İslamların kulağı İstanbul’un minarelerinde ve camilerinin kubbelerindedir, çünkü minarelerinden ezan-ı Muhammedi kesildiği veyahut camilerinin kubbelerinden Rabbin tekbirinin sustuğu gün bütün İslamlar bilirler ki; İslamların dini, artık sönmeye yüz tutacak ve İslamların cümlesi maddi veya manevi birer suretle ölüme mahkûm olacaktır.”<sup>34</sup>

İstanbul’un sadece Osmanlı İmparatorluğu’nu değil aynı zamanda İslam alemini de temsil etmesi sebebi ile işgale tepki gösterilen konulardan biri olmuştur. Özellikle bu konuda Mehmet Akif Ersoy’un vaazları etkili olarak halkı Millî mücadeleye katılmaya, İstanbul’u geri kazanmaya yönelik tutum geliştirmesinde önemli rol oynamıştır.

### **Kutsal Emanetler Konusu**

İstanbul’un işgali devam ettiği müddetçe savaşın sona ermesinin, barışın tesisinin sağlanmasının yeterli olmayacağı belirtilmiştir. İstanbul’da Yavuz Sultan Selim döneminde İstanbul’a getirilen kutsal emanetlerden bahsedilerek bu mübarek emanetlerin kesinlikle bırakılamayacağı Sultan Mehmed Vahdettin’in de bunu kesinlikle kabul etmeyeceği şu sözlerle belirtilmiştir:

“... İstanbul’un merkez-i hilafet olarak emri müdafaasında, din kardeşlerimiz Türkler, Hûda nekerde, müsamaha etseler ve kahren yenilgiye uğrayarak müdafaadan aciz bir hale gelseler, bütün Müslümanlar o müdafaayı sözle, fiilen, malen ve ruhen icra etmeyi kendilerine Allah’ın emri olarak bilirler ve ona kuvvetli bir iman ile kanidirler. Cennet mekân Yavuz Sultan Selim hazretleri devrinde, Müslüman hilafeti ile beraber Nebiyyi Zîşan hazretlerinin emanet-ı mukaddeseleri dahi, Osmanlı hanedanına emaneten bırakıldı. Acaba Türk milleti soyu bu mübarek emanetin merkez-i muhafazasını yalnız olarak karşısındaki düşmanı ile çözebilir mi?... Türk milleti soyu ya kendi isteğiyle veyahut baskı ile buna teşebbüs eder ise, Türk ulemasının ileri gelenleri buna razı gelir mi?.. Acaba kıymet biçilmez bu kıymetli inci dizisinin yani hilafetin emini ve haris-i hakikisi bulunan emir’ül müminin Sultan Mehmed Vahidüddin hazretlerinin buna rızayı hümayunları

<sup>34</sup> “Anadolu’nun Payitahta Hitabı”, *Sebilürreşad*, 18 Eylül 1919, s.139.

munzam olur mu?... Farz-ı muhal olarak bu mesele, konferansça Müslümanlar aleyhinde çözülsün bile Müslümanların protestoları arasında bu durum güvenilir sayılabilir mi?"<sup>35</sup>

İstanbul'un tüm İslam alemi için büyük önem arz eden kutsal emanetlere ev sahipliği yapmasının konferansta İstanbul adına alınacak kararda da etkili olması gerektiği vurgulanmıştır. Herhangi bir işgal durumunda tüm İslam aleminin bu emanetleri korumak maksadı ile harekete geçeceği belirtilmiştir.

### **İstanbul'un İşgali Meselesine Avrupa Basınının Bakışı**

Gazetede Millî Mücadele'ye ulusal muhalif düşünceler eleştirilirken yabancı basında takip edilerek yer alan muhalif görüşler tespit edilerek cevaplandırılmıştır. İngiliz gazetelerinde Boğazlar'ın tarafsız olacağı ve Türklerin İstanbul ve çevresinden uzaklaştırılarak Bursa ve Konya'ya yerleştirileceği şeklinde çıkan haberlere dergide cevap verilmiştir. İstanbul'un sadece İstanbul halkına ait olmadığı tüm İslam aleminin İstanbul'da söz sahibi olduğunu dile getirilmiştir:

"Fransız L'Europe Nouvelle mecmuasından: Londra Konferansı'nı Meclis-i Mebusan'da, Lloyd George da Avam Kamarası'nda Türk meselesinin müzakeresi Paris Sulh Konferansı'nda mevki-i münakaşaya girileceği cihetle bundan bahse lüzum görmediklerini beyan ettiler. Fakat İngiliz gazetelerinde görülen ifşaat bize Türkiye'nin Boğazlar'dan uzaklaştırılarak Bursa ve Konya'ya doğru atılacaklarını ima ediyor. Böyle bir karar bütün sulh ümitlerini darmadağın edecek tamiri mümkün olmayan bir hata olacaktır.... Böyle bir hareketin, ta Çin Denizi'nden Atlas Okyanusu kıyılarına kadar uzayan bölgeye yerleşmiş olan ahali-i İslamiye üzerinde icra edileceği tesiri bize kim söyleyebilir? Gerçi savaşın başlangıcından beri Arap aşiretlerinde Zat-ı Şahane'nin unvan-ı hilafetine karşı daha sert bir itirazın belli olduğu görüldüyse de Halife'nin İstanbul'dan uzaklaştırılması üzerine bütün alem-i İslam'ın aralarındaki kişisel çekişmeleri bir tarafa bırakarak hilafeti müdafaa için dindaşları Türklerin harekâtına iştirakinden korkulmaz mı?..."<sup>36</sup>

Dış basından Yeni Avrupa isimli dergide Ormesi Gor tarafından Boğazlar ve İstanbul ile ilgili bir makale kaleme alınmış ve Sebülürreşâd

<sup>35</sup> "İslam ve İstanbul", *Sebülürreşad*, 5 Şubat 1920, s.179.

<sup>36</sup> "Türkler'i İstanbul'dan çıkarmak büyük hatadır", *Sebülürreşad*, 21 Ocak 1920, s. 167.

makaleyi yorumuz yayımlamıştır. Makaleye göre İstanbul meselesi dinî mesele değil siyasi bir meseledir ve bu nedenle İslam dini üzerinden işgal devletlerini suçlamak yanlıştır. Boğazlar meselesinin uluslararası mesele olduğunu, Çanakkale'nin Türklere bırakılmayacak kadar önemli olduğu ifade edilmiştir. İslam aleminin konu ile ilgili bir karar vererek bunu dünyaya duyurmasının doğru olacağı yönünde fikrini şu şekilde beyan etmiştir:

“Hilafet meselesi Müslümanlara ve yalnız Müslümanlara ait olan bir meseledir. Onun hakkında ancak onlar bir karar verebilirler ve vermişlerdir. Gayri Müslimlerin buna karşı vazifesi Müslümanların verdiği karara hürmet ve hissiyat-ı İslamiyyeye riayet için elinden geleni yapmaktır. Bugün hissiyat-ı İslamiyye Osmanlı padişahını Arap halifelerin halefi addediyor ve onun bağımsız hakimiyete sahip olmasını katiyyen talep ediyor. Boğazlar bir mesele-i diniyye değildir. Bu masuniyet-i beynel millîyyeyi temine matufdur. Çanakkale genç Türklerle dostlarının eline bırakılmaz.”<sup>37</sup>

Bu makaleden de görüleceği üzere İstanbul ve Boğazlar konusu Avrupa'da bazı gazeteciler tarafından savaşı kaybetmiş bir ülkeye ait topraklar olarak gösterilerek işgal meşrulaştırılmıştır. Yazar Gor, savaş sonrası hilafetin geleceğinin tayini meselesinin Müslümanlara ait olduğunu, Boğazlar konusunun dinî bir mesele olmadığını ve Çanakkale'nin sırf bu sebeple Türklere bırakılmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Yabancı basın eleştirel yazılar dışında Osmanlı'yı destekleyecek nitelikte de yazılar kaleme almış ancak bu yazılar İstanbul basınındaki ağır sansür sebebi ile ilgili satırlar çıkarılarak yayımlanmıştır. Daily Telegraph gazetesinde yer alan bir habere göre; İstanbul başta olmak üzere imparatorluğun işgali demek Dünya'da en büyük İslam devletinin de sonunu hazırlamak demektir. Büyük tepkilere sebep olacak bu durumdan İngiltere'nin sorumlu tutulacağı Daily Telegraph da belirtilmiştir. Yazının 4-5 satırı sansür heyeti tarafından çıkarılarak boş basılan yazıda İngiltere şu şekilde eleştirilmiştir:

“Londra'da unutulmaması lazım gelen bir nokta vardır ki, İslam Alemi'nde hükümler olan görüşe nazaran bu meselede her ne suretle kararlara itiraz edilirse edilsin, İngiltere derecesinde hiçbir devletin icrayı nüfuz edemediğine

<sup>37</sup> “İstanbul ve Hilafet”, *Sebîlürreşad*, 5 Şubat 1920, s. 180.

hükmedilerek eninde sonunda İngiltere ve özellikle İngiltere mesul tutulacaktır. Cihanın en büyük İslâm İmparatorluğu olmak haysiyetiyle bu cihet İngiltere'ce ihmal edilmemelidir..."<sup>38</sup>

Dış basında İstanbul işgaline yönelik tepkiler özellikle İslam dünyası açısından taşıdığı önemin vurgulanarak İngiltere'nin bu konuda sorumlu tutulacağı ifade edilmiştir. Basında yer alan bu haberlerin işgal kuvvetleri tarafından İstanbul'a girişi yasaklanmıştır.

### **Hindistan Hilafet Hareketi'nin Girişimlerine Destek**

Hilafet hareketi, Sebîlürreşâd'ın İstanbul işgaline yönelik tepkilerinin önemli bölümünü oluşturmaktadır. Hindistan hilafet cemiyeti ve hilafet hareketinin İstanbul işgaline yönelik tüm girişimleri dergide yer almıştır. Bu hareketle ilgili bazı haberler derginin İstanbul'da basıldığı dönemlerde sansüre uğramış örneğin, sadece başlığın yer aldığı ancak yüz elli satır yaklaşık 2 sayfa kadar sansür tarafından çıkarılan bir makale yayımlanamamıştır.<sup>39</sup>

İngiltere haber ajansı Reuters, Hint Müslüman Hareketi heyetinin İstanbul işgal meselesini görüşmek üzere yola çıktığını bildirmiştir.<sup>40</sup> Ziyaret ile ilgili gelişmeleri takip eden dergide heyetin 19 Mart 1920 tarihinde Lloyd George tarafından kabul edildiği belirtilmiştir. "Times" gazetesinin 24 Aralık 1920 tarihli nüshasından aktarılan haber şu şekildedir:

"Britanyalılarla Hintliler tarafından Türkiye'yi korumak amacıyla imzalanan dilekçe şeklinde bir muhtıra başvekile takdim olunmuştur. İmza edenler arasında Lord Edington, Ağahan, Lord Empisil, Seyyid Emir Ali, Sir Manşerhaym, Yüzbaşı Y. N. Bennet, Miralay Alfrenon Durand, Amiral Sir Edmund Krimantel, Sir Edvard Alatsin, Yakub Hasan, Sir Theodore Morrison, Lord Parmor, Mister Marmaduke Pickthall ve General Sortis bulunmaktadır. Muhtırada İngiltere hükümetinin Türkiye'ye karşı taki edeceği hatt-ı harekette İslâm aleminin huzurunu tatmin edecek bir siyâset iltizâm eylemesi zaruri olduğu ehemmiyetle beyân edilmekte, Türkiye'nin taksimi ile ortada kalan hükümet-i İslamiyye'nin hayat-ı siyasiyye ve hürriyetine hâtme çekilmesi ve

<sup>38</sup> "İstanbul Meselesinde İngiltere'nin Mesuliyeti", *Sebîlürreşad*, 19 Şubat 1920, s. 214.

<sup>39</sup> "Hindistan Müslümanlarının İngiliz Vekaletine Son Muhtırası", *Sebîlürreşad*, 20 Şubat 1919, s.149.

<sup>40</sup> "Bizi müdafaa için Londra'ya giden Hind heyeti", *Sebîlürreşad*, 11 Şubat 1920, s. 214.

külliyen ortadan kaldırılması endişeleri umûmen huzursuzluk ortaya çıkardığı izah kılınmaktadır..."<sup>41</sup>

Cemiyet, İngiltere'ye ziyaretleri ve yazdıkları muhtıralarla İstanbul işgaline tepkilerini ortaya koymuştur. Aralarında Ağa Han, Abbas Ali Bey gibi isimlerin olduğu Hindistan Müslümanları Cemiyeti tarafından 5 maddelik bir muhtıra 20 Şubat 1919 tarihinde İngiliz hükümetine yazılmıştır. Bu muhtırada İngiltere'nin geleceği için Müslüman askerlerinin savaştığını ancak Müslümanlığın en önemli merkezi olan Osmanlı'nın da korunmasını talep ettiklerini beyan etmiştir:

"İmparatorluğu müdafaa için kanını döken veya ellerindeki vesait ile yardımda bulunan müslümanlar, istiklâl ve vahdet-i millîyye esasının diğer Avrupa milletleri hakkında olduğu gibi Türkiye hakkında da tatbikini beklemeye yetkili görürler. Başka yolda bir tarz-ı hareket ihtiyar edilecek olursa müslümanlar arasında şu üzücü fikir hâsıl olacaktır ki cihan-ı İslâm'ın büyük bir kısmının müttefiklere katılımını ve birlikte çalışmasını ama sırf Müslüman olduğu için Türkiye hakkında uygulanabilir bulmamıştır."<sup>42</sup>

Hindistan hilafet hareketi, I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı'nın savaşı kaybetmesi ile İslam dünyasındaki korumacı rolünün değişmesi tehdidi ile Hindistan'da kurulmuştur. Özellikle hareket İstanbul'un işgali sonrası görüşmeleri artırarak hem İslam aleminin hem de kendi konumlarının ortadan kaldırılmasını engellemeyi amaçlamıştır. Heyet, yaptıkları ziyaret sonrası taleplerinin yerine getirilmesi amacı ile Hindistan'da 24 saat bütün işleri durduracaklarını belirtmiştir:

Londra'da bulunmakta olup 19 Mart 1919 tarihinde Mösyö Lloyd George tarafından kabul edilen ve Fransız hükümeti ile mülakatta bulunmak üzere Paris'e gelen Hint Müslümanları Heyet-i Murahhasası'nın vazifesi hakkında Tan gazetesindeki haber Sebîlürreşâd'da da verilmiştir:

"Hint Heyet-i Murahhasası 1919 senesi Kanunievvelinde Amritsar'da ictima eden bir kongre tarafından seçilmiştir. Heyette hem Hintliler hem de Müslümanlar vardır. Heyet Avrupa'da Türkiye'nin bölüşme ihtimaline ve bilhassa İstanbul meselesinin makamı-ı hilafetin nüfuz ve kuvvetini duçar-ı zaf edecek bir surette tesviyesine karşı itiraz

<sup>41</sup> "Pek Mühim Muhtıra", *Sebîlürreşad*, 16 Mayıs 1920, s. 248.

<sup>42</sup> "Hindistan Müslümanları tarafından İngiltere hükümetine takdim olunan muhtıra", *Sebîlürreşad*, 20 Şubat 1919, s. 31.



etmeye memur edilmiştir. Hint heyeti murahhasası mukaddes İslam dininde ne doğrudan doğruya ne de dolaylı hiçbir Avrupa nüfuzunun hükümlerine olmamasını talep etmektedir. Heyet-i murahhasa Hindistan'da ayırmaksızın cins ve mezhep bütün kamuoyu müzaheretini hazi olduğunu ispat etmek için Mösyö Llyod George tarafından kabul edildiği 19 Mart'ta hissiyat-ı umumiyyenin izharı zımında Hindistan'da yirmi dört saat müddetle bütün işlerin ve mesainin durdurulacağını beyan eylemektedir."<sup>43</sup>

İşgalin sonuna kadar Hindistan Hilafet Cemiyeti, İngiltere ile müzakerelerine devam ederek desteği bırakmamıştır. Lozan Antlaşması sonrasında da varlığını sürdüren hareket, 3 Mart 1924 tarihinde hilafetin kaldırılması sürecinde de hilafet makamının devamı için girişimlerde bulunmuşsa da başarılı olamamıştır. Ancak Millî Mücadele döneminde İstanbul halkı başta olmak üzere Türk halkına verdiği destekle İslam aleminde önemli bir dayanışmaya örnek teşkil etmiştir.

### Yunan İşgaline Tepkiler

Savaş sonrası İstanbul'un statüsü Batı ülkeleri tarafından tartışma konusu olmuş ve konu müzakereye açık hale gelerek yapılan açıklamalara verilen cevaplar basında sıklıkla yer almıştır. İstanbul'un tarafsız bölge olduğunu beyan ederek İstanbul'da bulunan silah ve hayvanların Yunanlılara teslim edildiğini belirten Sebîlürreşâd dergisinin bu makalesinde, Etniki Eteryâ Cemiyeti'nin de İstanbul'a taşınarak bir isyan çıkarma hazırlığında olduğunu belirtmiştir:

"...Düvel-i mütellife komiserleri İstanbul'da son günlerde bir beyanname neşrederek İzmit yarımadasıyla İstanbul'un tarafsız mıntıka olduğunu bu mıntıkada askere alma işlemi ile kuvve-i harbiyye teşkilinin yasak olduğunu beyan ve teyide lüzum görmüşlerdir. Yunanlıların menfaatine hizmet maksadıyla neşr olunan bu beyannameden sonra İngilizler İstanbul'daki ağır toplarını hayvanları ve cephaneleriyle beraber Yunanlılara vermiştir. Etniki Eteryâ Cemiyeti ile Patrikhane'nin Rumlardan topladıkları 280 bin lira mukabilinde birçok süvari ve topçu hayvanatı da Yunanlılara ita etmiştir. Patrikhane himayesinde bulunmak ve beraberce büyük Yunanistan gayesi için çalışmak üzere merkez-i umumisini İstanbul'a nakleden Etniki Eteryâ Cemiyeti İngilizler'in yardım ve himayesiyle karışıklık çıkarmaya başlamış İstanbul ve civarında büyük

<sup>43</sup> "Hind Müslümanları Heyet-i Murahhasası", *Sebîlürreşâd*, 6 Mayıs 1920, s. 248.

bir isyan çıkarmak maksadıyla lazım gelen tertibata başlamıştır. İngilizler İstanbul'daki Müslümanlara karşı zulüm ve tazyiklerini artırmıştır..."<sup>44</sup>

İzmir, Uşak, Balıkesir gibi illeri işgal eden ve halkı zalimlikleri ile bezdiren Yunan askerleri ve yönetimi eleştirilmiştir. İşgal birlikleri halkın hanesine, ahırına, mescidine girerek istediğini yapabildiği ve bu durumun da halkı korku ve üzüntüye sevk ettiğini dergi şu sözlerle belirtmiştir:

"Yunanlılar ez-cümle Uşak'taki zulümlerini son günlerde pek ziyade artırmışlardır. İzmir'de kandil münasebetiyle bayrak astıklarından dolayı sayısı yüz elliye geçen müslümanı tutuklamışlardır. Balıkesir'de müslüman ahaliyi zorla hristiyanlaştırmaya başlamışlardır. Trakya'da yaptıkları facia da tahammül edilmeyecek bir hâle gelmiştir. Müslümanların ileri gelenlerinden binlercesini tutuklamışlar, müslümanların koyunlarını ve hayvanlarını yağma etmişlerdir. Süngülü Yunan askerleri taarruzlarını camilere, mescidlere kadar ileri götürmüşlerdir. İslâm'ı imha ile Rum ekseriyetini temin için hatırlarına gelen her türlü fenalığa başvurmaktan geri durmuyorlar. İngilizlerin ise İstanbul'da müslüman ahaliye karşı yapmadığı zulüm yoktur. Fakru sefalet İslâm'ın o güzel payitahtını kasıp kavuruyor. İngilizlerin beğendikleri evi derhâl işgal ediyorlar. Ahali-i İslamiyyeyi hicrete mecbur etmek için bütün o zalim planlarını icra edip duruyorlar."<sup>45</sup>

"İstanbul'un Yunanlılar tarafından işgali meselesi bu son günlerde ehemmiyet kesb etmiş; yalnız Avrupa'nın değil, Asya'dakilerin de enzar-ı dikkatini çekmiştir. İstanbul, mevki-i coğrafisi itibariyle büyük bir ehemmiyete haizdir. Bir atik için bu muazzam şehir bir merkez teşkil ediyor. Avrupa, Asya ve Afrika'yı birbirine yaklaştırmakla bir nokta-i vasl vazifesini ifa ediyor. Karaları, denizleri, kıtaları birbirine bitiştiiren, şark ve garba tabii bir kapı ve anahtar teşkil eden İstanbul'un kıymeti çok yüküktür."<sup>46</sup>

Askeri ve siyasi mücadelenin dışında basın da verdiği destekle Anadolu ve İstanbul'un işgali sona ermiş, işgalin sona ermesi Türk halkında sevinçle karşılanmıştır. Sebîlürreşâd nihayet işgalin sona ermesi ile artık kötü hatıraların bittiğini müttefik devletlerin Salı günü İstanbul'u terk ederek şehrin yabancı tahakkümünden kurtulduğunu 4 Ekim 1923 tarihindeki nüshasında ifade etmiştir İşgal sürecinde İstanbul'da özellikle kadınların Türk ve İslam adetleri dışında kabul dilemez bir hayat

<sup>44</sup> "Şuun", *Sebîlürreşad*, 28 Mayıs 1921, s. 161.

<sup>45</sup> "Ehl-i Salib Mezalimi", *Sebîlürreşad*, 21 Mart 1921, s. 42.

<sup>46</sup> "Yunan'ın İstanbul'u İşgali", *Sebîlürreşad*, 17 Ağustos 1922, s. 228.

yaşadığını bunun düzeltilmesi için de sıklıkla üzerinde durduğu men-i müskirat kanununun yeniden uygulanması talep edilmiştir:

“Cihadı Millîmizin en mühim semerelerinden biri bu hafta meyvesini verdi. Lozan Antlaşması'nın ilgili maddelerinden dolayı neredeyse beş senelik bir zamandan beri devam eden ve milletimizin hafızasında pek elim hatıralar bırakan İstanbul işgali son bulmuş ve müttefikler geçen Salı günü şehrimizi tahliye ve terk etmişlerdir. Bu pek mühim hadise-i tarihiye yalnız Türkiye'yi değil bütün İslam alemini memnun ve mutlu edecektir. Müttefiklerin İstanbul'u ve sair arazimizi tahliye ile şehrimizde hakimiyet-i milliyemiz tamamıyla ortaya çıkmış ve bu arazimiz ecnebi tahakkümünden kurtulmuştur...İşgal-i ecnebi devri meşumunda Müslüman kadınlarını iğfal ederek onları garbın fuhş-alud sosyete hayatına alıştırmak, İslam ve Türk ailesini temelinden yıkmak, İstanbul'da İslam ve Türk hayatını feci bir akıbete mahkum etmek isteyen birtakım cereyanlar hiçbir mukavemet görmeksizin alabildiğine icrayı tahribat etmiş ve bu yüzden İstanbul'da İslam ve Türk hayatı adeta bir sarsıntıya uğramıştır...”<sup>47</sup>

Yunanistan, Birinci Dünya Savaşı sonrasında başta İngiltere olmak üzere itilaf devletlerinin de desteğiyle İzmir'i işgal etmiştir. 16 Mart 1920'de Yunanistan aldığı destek ile İstanbul'da söz sahibi olmaya başlamış 31 Temmuz 1922'de İstanbul'u resmen işgal için müttefikleri ile görüşmüş ancak olumsuz yanıt almıştır. Tüm bu gelişmeler devam ederken başlayan ve 30 Ağustos 1922'de zaferle sonuçlanan Büyük Taarruz neticesinde Yunanistan işgal ettiği bölgelerden çıkmak zorunda kalmış ve İstanbul'u işgal hayali gerçekleşmemiştir.

### Sonuç

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkarak 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır. İstanbul, anlaşmanın imzalanmasının üzerinden 13 gün sonra 13 Kasım 1918'de tedbir amaçlı, ardından 16 Mart 1920 tarihinde de fiili işgale maruz kalmıştır. Savaşın bitimi ile İstanbul'da İtilaf devletleri ile anlaşmaya çalışan İstanbul hükümeti ile Merkezi Ankara'da bulunan Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Anadolu'da bağımsızlık mücadelesine girişen Ankara hükümeti bulunmaktadır. Bu süreçte İtilaf devletleri anlaşma şartlarını

<sup>47</sup> “İstanbul'un Halâsı”, *Sebîlürreşad*, 4 Ekim 1923, s. 158.

yerine getirecek ve Millî Mücadele hareketini engelleyecek kişileri Osmanlı yönetimine müdahale ederek görevde tutmuştur. Anlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra yaşanan karışık ortamı fırsat bilen işgal kuvvetleri anlaşmanın şartlarını yerine getirme konusunda ne kadar kararlı olduğunu göstermiştir.

Millî Mücadele hareketinin Anadolu'da başarılı olması üzerine 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi imzalanarak Kurtuluş Savaşı resmen sona ermiştir. İstanbul 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Anlaşması'na dek işgal altında kalmaya devam etmiş ancak TBMM hükümetinin İstanbul'daki idaresi ve otoritesi sebebi ile sorun yaşanmasının önüne geçilmiştir. Lozan Anlaşması'nın imzalanmasını takiben 2 Ekim 1923'te işgal kuvvetleri İstanbul'dan ayrılmıştır.

Araştırmamıza konu olan İstanbul'un işgali meselesi dönemin basınında da ele alınmıştır. İstanbul'da işgal kuvvetlerinin baskısı altında sesini duyuramayan bir basın olduğu kadar Millî Mücadele karşısında yer alan yayın organları da bulunmaktaydı. Millî Mücadele'nin karşısında duran basın organları ve gazeteciler kurtuluşu manda yönetimi, İngiltere ve Amerika himayesinde görmüş dolayısı ile Anadolu'daki bağımsızlık hareketini desteklememiştir. Araştırmamız ile İstanbul ve Anadolu'da yayım yapan Sebîlürreşâd İstanbul'un işgaline verdiği tepkinin ortaya konulması amaçlanmış bu doğrultuda işgal döneminde derginin ilgili nüshaları incelenerek görüş ve fikirler üzerinde durulmuştur.

Sebîlürreşâd, II. Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra yayım hayatına başlayarak dönemin İslamcı dergisine örnek teşkil etmiştir. Dini bilgi ve açıklamaların dışında dönemin siyasi olaylarını özellikle Türk ve İslam alemi ile ilgili konuların üzerinde durmuş, edebi ve dini bilgileri ile yol gösterici olmayı hedeflemiştir.

Millî Mücadele'ye en başından destek veren Sebîlürreşâd İstanbul'da ağır sansür koşulları sebebi ile Kastamonu, Ankara ve Kayseri'de yayım hayatını sürdürmüş her koşulda Millî Mücadele'yi desteklemiştir. Sebîlürreşâd İstanbul'un işgali meselesini ağırlıklı olarak dini meseleler üzerinden ele alarak tepkisini ortaya koymuştur. Bu eleştirilerin başında; İstanbul'un hilafet makamının merkezi olması, kutsal emanetlere ev sahipliği yapması, milyonlarca Müslüman için önemini bulması gelmiştir. Bu tepkilerin dışında İstanbul'un 500 yıllık bir imparatorluğa başkentlik yapması da vurgulanarak İstanbul'un sıradan bir şehir

olmadığı ifade edilmiştir. Tüm bu tepkilerin dışında dergide işgal kuvvetlerinin halka yaptığı kötü muameleler, uygulanan sansürler, işgal edilen kurumlar, özellikle kadınların bu süreçte taciz ve tecavüze maruz kalması derginin bu zor dönemde ortaya koyduğu tepkilerin başında yer almıştır.

Sebîlürreşâd'a bu süreçte Hindistan Müslüman Cemiyeti ve Hareketi'nden gelen destek de önem arz etmiştir. Cemiyetin açıklama ve girişimlerine önem veren Sebîlürreşâd, cemiyetin bu tutumundan da memnuniyetle söz etmiştir. İngiltere siyasetini eleştiren ve düşüncelerini dile getiren cemiyet, Hindistan'ın her ne kadar siyaseten İngiltere'ye bağlı olsa da dinen Osmanlı İmparatorluğu ve İstanbul'un kendileri için önemli olduğunu ifade etmiştir. Sonuç olarak Sebîlürreşâd Millî Mücadele'nin kazanılmasında önemli rol üstlenmiştir. Sebîlürreşâd başyazarı ve İstiklal Marşı şairi Mehmet Akif Ersoy'un Millî Mücadele'nin kazanılmasında ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde meclis faaliyetlerinde de büyük katkısı olmuştur.

## Kaynakça

### Kitap ve Makaleler

Baykal, Hülya, *Türk Basın Tarihi 1831-1923*, İstanbul, 1990.

Bozkurt, Abdurrahman, *İtilaf Devletleri'nin İstanbul'da İşgal Yönetimi*, Ankara, 2020.

Budak, Mustafa, *Millî Mücadele Döneminde Türkiye Barışına İlişkin Sebîlürreşâd Dergisi ve Mehmet Akif'in Görüşleri*, (Ed. Arzu Terzi- Sinem Serin) Kabulünün 100. Yılında İstiklal Marşı ve Mehmet Akif, İstanbul, 2022.

Crisis, Bilge, *İşgal Altında İstanbul*, İstanbul, 2020.

Düzdağ, Ertuğrul, *Mehmed Akif Ersoy*, İstanbul, 2013.

Efe, Adem, *Sebîlürreşâd*, İslam Ansiklopedisi Cilt 36. İstanbul, 2019.

Evsal, Vedii, *Gazeteciler Cemiyeti ve 40 Yıl*. İstanbul, 1987.

Güz, Nuri, *Türkiye'de Basın ve İktidar İlişkileri 1920-1927*, Ankara, 1991.

İnuğur, Nuri, *Basın Yayın Tarihi*, İstanbul, 2005.

Kabacalı, Alpay, *Türkiye'de Basın Sansürü*, İstanbul, 1990.

Karakaya, Ali, *İşgal Altında İstanbul*, İstanbul, 2016.

Koloğlu, Orhan, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*. İstanbul, 2015.

Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, İstanbul, 2015.

Özkaya, Yücel, "Millî Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkisi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1/3, (1985), s. 871-912.

Semiz, Yaşar ve Akandere, Osman, "Millî Mücadele'de Mehmet Akif Ersoy Bey'in Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 8 /54, (2002), s. 903-952.

Şapolyo, Enver, *Türk Gazeteciliği Tarihi Her Yönüyle Basın*, Ankara, 1969.

Yıldıztaş, Mümin, *Kara Bir Gün*, Antikçağ'dan Günümüze İstanbul Tarihi C. II. İstanbul, 2015.

### **Basın Kaynakları**

"Bizi Müdafaa İçin Londra'ya Giden Hind Heyeti", *Sebilürreşad*, 19 Şubat 1920.

"Boğazlırsız İstanbul Makam-ı Hilafet Olamaz", *Sebilürreşad*, 26 Şubat 1920.

"Ehl-i Salib Mezalimi", *Sebilürreşad*, 21 Mart 1921.

Ali Ekrem, İstanbul'a, *Sebilürreşad*, 12 Şubat 1920.

Mehmet Akif Ersoy, Nasrullah Kürsüsü'nde. *Sebilürreşad*, 25 Nisan 1920.

"Hind Müslümanları Heyet-i Mürahasası", *Sebilürreşad*, 6 Mayıs 1920.

"Hindistan Müslümanları Tarafından İngiltere Hükümetine Takdim Olunan Muhtıra", *Sebilürreşad*, 20 Şubat 1919.

"İslam ve İstanbul", *Sebilürreşad*, 5 Şubat 1920.

"İstanbul ve Hilafet", *Sebilürreşad*, 5 Şubat 1920.

"İstanbul Meselesinde İngiltere'nin Mesuliyeti", *Sebilürreşad*, 19 Şubat 1920.

"İstanbul'un Halâsı", *Sebilürreşad*, 4 Ekim 1923.

"Şuun-İstanbul", *Sebilürreşad*, 28 Mayıs 1921.

Ali Şükrü, Anadolu'nun Büyük ve Mukaddes Cihadi, *Sebilürreşad*, 24 Eylül 1921.

"Türkler'i İstanbul'dan Çıkarmak Büyük Hatadır", *Sebilürreşad*, 21 Ocak 1920.

"Yunanistan'ın İstanbul'u işgali", *Sebilürreşad*, 17 Ağustos 1922.

### **İnternet Kaynakları**

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istanbulun-ısgali/?pdf=3568> (31 Ağustos 2023).

## EKLER

**Ek 1. Mehmet Akif Ersoy'un Kastamonu'da Nasrullah Camii'deki vaazı:  
"Nasrullah Kürsüsü'nde".**

**النَّسْرُ اللّٰهُ**

۱۳۳۰.۰۰۱۰.۱۳

رق ، نطق ، علم ، ادب خلتاق جموعه استلابيد

ناه عیسی من ایشاه ال صراط مستقیم  
محمد کاف  
باش محمد

سالمو مدمستول  
اشرفی توب

آبموق اهدمک سیل الشاد

عدد : ۴۶۴ ۱۵ ربیع الاول ۱۳۳۸ ۲۵ شبرین سن ۱۳۳۸ ۱۸ جلد

**نصرالله کرسیسنده**

استاد عظیم محمد کاف بشاقدینک قلمشونیزده نصرالله جامع شریفده ارباب پروردکاری موعظتارک خلاصه سید :

بسم الله الرحمن الرحیم (یا ایها الذین آمنوا لا تأخذوا بغایت من دینکم الا بقرائن کثیرة) اولادکم خیالاً و دولادکم قدرت الیضا من افواههم و ما یخفی صدورهم اکیبر قدینکما لا یأتیکم تمقون .

(یا ایها الذین آمنوا) ای ایمان ایش اولاد ، ای مسلمانلر ، ایچکون اولادلرین ، سزه بلایشی ملتین دوست اتحاد ایچکوز ، آیت جلیلهدهکی (بطاینة) ایچیل طیبیل کوردوشون ، کلدیشنه هر دولو اسرار تویج ایلیان سیمین دوست ، بار جان ، ارفدقش بحرم اسرار مختار سده . اوله بطاینة (لا اوتوکم خیالاً) سزله قارشی مضرت افغان ایچکمن ، آره کوز مختار ، فاضل سوقدن هیچ روقت کزی طومر ملزلر ارفدن کان قافارک هیچ سز سز سز سز سز سز (ودوامانیم) سزک صیقلیوره ، صیقلیوره ، فلاکتیله و غیره ایچکزی ایسز (قدیدت الیضا من افواههم) کوردویسکوز سزکوزده سله دیکری و عناق آفرلرین ملتو بجه کویوره (وما یخفی صدورهم اکیبر) بونکجه برابر یوره کایده سزه سزله کزله ککده اول قارشی کیشلر ، قرقرلر ، خسوماسلر اوردوز شیط ایده یورده آفرلرین قاپیرمنده اول قارشی بقی و عناقن چوق بوزکدر ، چوق شندیلر . (قدینکما لا یأتیکم تمقون) بزر سز سز سز سز سز سز عیبن سکت عیبن عیبت اولان آیتلر می بوله صریح پروردگده جیلر دیک آکر سز سز آقی افرمه دن ایچی کوتون سیر ، خیری ، خیری دوشنور عقل پائنده

## Extended Abstract

The first World War 1914-1918 resulted in the defeat of Germany, Austria, Hungaria, Bulgaria and Ottoman Empire after USA became the one of the strongest power of allied states. At the end of the war treaty of Mondros was signed between Ottoman and Allied Powers on October 30, 1918 and Ottoman Empire has ended with this treaty and the territories of empire became under control of allied countries. It was stated as 7th article of this treaty that the Ottoman Empire could be invaded in any place in turmoil. Immediately after signing of the treaty Istanbul was occupied on 13 November 1918 for precautionary purposes. With this occupation allied forces showed that there is no tolerance to Ottoman Empire and fulfill all articles of treaty. Also in Istanbul on 16 March 1920 de facto occupation took place. Until 6 October 1923 İstanbul remained under the occupation of France, England and Greece.

After the occupation of Istanbul, the capital of Ottoman Empire and the center of caliphate represents Islamic World, arouse great repercussions in national and international press. Our study focused on Sebîlürreşâd journal which continued its press life in national press for many years in Istanbul also in Anatolia, and represented both Istanbul and Anatolian press. Sebîlürreşâd is also important to have Mehmet Akif Ersoy national anthem poet of Turkish Republic, is editorial writer of Sebîlürreşâd . He was editor in chief of the journal which was founded by Ebulula Mardin and Eşref Edip started its publication life under the name Sîrât-ı Müstakîm on 27 August 1908 , 15 days later after the proclamation of constitutional monarchy. Many journalists, politicians and writers took part in editorial staff of journal which continued its publication life for many years. Some of these are Ebulula Mardin, İbrahim Alaaddin Gövsa, Ahmet Ağaoğlu, Mithat Cemal Kuntay, İsmail Hakkı, Hamdi Yazır, Ahmet Cevdet, Süleyman Nazif.

The journal also witnessed the important political, social and military changes during its publications such as constitutional monarchy, World War I, National Struggle, the proclamation of Turkish Republic and republican revolutions for a while and then terminated with Takrir-i Sükun issue on March, 1925. After a long period break during the multiparty period 362 more issues were published by Eşref Edip between 1948-1966. The journal was published in Istanbul and also Anatolia during National Struggle to support Mustafa Kemal and advise Turkish people and avoid censorship. The first issue of the journal was published in Matbaa-i Amire which started its publication life under the name of Sîrât-ı Müstakîm with the statement “weekly journal based on religion, philosophy, literature, law”.



At the first issue Mehmet Akif Ersoy poem "Fatih Mosque" and Eşref Edib's article titled "Mevaiz" were included. Although Sebîlürreşâd is described as an Islamist journal also included articles about the political and literary developments of the period apart from Islamic issues and did not hesitate to express the journalists views to these happenings. The aim of our research is to reveal how the press reacted under heavy censorship during the occupation of a city that was capital of Ottoman empire for about 500 years. For this purpose it is aimed to determine the Sebîlürreşâd reaction to the occupation of Istanbul by researching the articles, poems and news published during the occupation between 1919-1923 by content analysis.

The occupation of Istanbul which is the subject of our research was also discussed in the press of the period. In Istanbul there was a press that could not be heard under the pressure of the occupation forces as well as media organs that were against the National struggle saw liberation under the auspices of the mandate administration, England and America, so they did not support this movement in Anatolia. In our research we aimed to reveal the reaction of Sebîlürresad magazine which was published in Istanbul and Anatolia to the occupation of Istanbul and this direction we examined the copies of the journal during this period and investigated how it reacted to the occupation through which view and idea. It started publication life shortly after the proclamation of the constitutional monarchy and set an example for Islamist journal of the period. He criticized the occupation of Istanbul which is the subject of our research mainly on this idea.

Since Istanbul was the capital of Ottoman Empire, the city were the caliph the sultan of the Empire was lived in tried to convey to Allied forces that the invasion was strong. Sebîlürreşâd who put forward the religious reasons frequently warned England that the jihad movement could arise due to the occupation of Istanbul, that Istanbul in not only Turkish but considered sacred for Millions of Muslim people. Sebîlürreşâd supported national struggle from the beginning and continued to publish in Ankara, Kastamonu and Kayseri to meet with people in Anatolia and explain the necessity of independence. The articles, sermons, poets, translations from Western articles jolt included the sermons of Sebîlürreşâd the initiatives of Indian caliphate society the news in domestic and foreign press and statements of Alliance state leaders.